

יום הזיכרון ויום העצמאות

הרב מיכה הלוי – ראש ישיבת "עטרת נחמיה" ורבה הראשי של פתח תקווה

עפ"י שיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל

(שיעור שבועי לנשים במדרשת אביב "לעד חיה"; השיעור נערך בידי אברהם הלוי)

להצטרפות לרשימת תפוצה נא לשלוח מייל ל: avivhatoral@012.net.il

תוכן העניינים:

1. אתחלתא דגאולה	5. כך היא גאולתן של ישראל
2. הרוח המפעמת בעם ישראל	6. יום העצמאות
3. יום הזיכרון	7. תקומת עם ישראל בימינו
4. חיים מתוך מבט פנימי	8. צלם הא-לוקים שבאדם

1. אתחלתא דגאולה

בשיעור זה נשתדל לעמוד מעט על עניינם של יום הזיכרון ויום העצמאות. ישנה גמרא במסכת מגילה (יז, ב) האומרת שמלחמה זו אתחלתא דגאולה, כלומר התחלת הגאולה. הדבר קשה להבנה, שכן פעמים רבות המלחמה נתפסת ובצדק כדבר נורא ואיום, כצרה צרורה, ואילו הגאולה היא בדיוק ההיפך מכך. פה צריך להבין עיקרון חשוב מאוד, שלולא נבין אותו לעומקו אנו עלולים להגיע להבנות משובשות ביחס לצדקת דרכנו. המושג מלחמה בפני עצמו שייך למושגים של מסירות והתעלות. כל יציאה למלחמה בכלל ושל עם ישראל בפרט היא התעלות הכוחות מעל החשבונות הפרטיים המעשיים האנושיים. אם נעמיק עוד אפשר להגדיר זאת חירות, חוסר שיעבוד לחיים הריאליים, לחיים המעשיים, הגשמיים. עצם היציאה למלחמה בחוסר ודאות טוטאלית לגבי הפרט, הגוף, האדם, המשפחה, היא התגברות על כל הספקות הארציים ויציאה בכוחות אדירים, בגבורה עליונה, כדי לבנות את היישוב היהודי בארץ ישראל.

עניינו של יום הזיכרון הוא לא רק התייחדות עם הנופלים, עם המשפחות. ודאי שגם זה, אבל בעומק העניין הוא יום שמעמיד לנו את הכלל, את ההתעלות אל הכלל, את ההתמסרות אל הכלל, את החירות מכל שיעבוד לכל דבר שהוא יותר קטן מהכלל; זה עוצמתו של יום הזיכרון. כשמגדירים את זה כך, אפשר להבין שהיציאה למלחמה איננה באה בעומקה מנטיות שליליות של נקמה, רוגז, כעס, אכזריות או רצון לשלוט, אלא ברור שהיא נגזרת ממקום משוחרר וחירותי מכל אלו.

2. הרוח המפעמת בעם ישראל

ונשאלת השאלה, מהיכן בכלל מגיעה ההתעלות הזאת על כל הנטיות הטבעיות של האדם הפרטי? כיצד אדם שהקים משפחה וחי לו בנעימים מסוגל לשים הכול בצד ולהתעלות לגמרי אל משהו אחר לגמרי? האם כל זה לא קשור לרוח עילאית א-לוקית שיש בתוך ישראל ואשר היא מפתחת את כל המרץ שבהליכה למלחמה, את כל התודעה שביציאה לקרב?! הרי שקוראים על מעשי הגבורה הגדולים שנעשו, עוד בימי המחתרות ואף לפני כן, ושואלים איך אפשר להסביר את זה בצורה אנושית וטבעית, אין לכך תשובה הגיונית. התשובה היחידה לכך נמצאת בגמרא שהזכרנו והיא שהרוח נשאה אותם; זאת נקראת אתחלתא דגאולה – החירות, אי־השעבוד לנפש הפרטית ולדברים האנושיים. בתוך הצרות הגדולות שפקדו ופוקדות את עמנו מתגלה גבורה עילאית, רוח רוממה המפעמת בכולם, דתיים ושאינם דתיים. אנשים מתווכחים ביניהם אם אנחנו נמצאים כבר בהתחלת הגאולה או עוד לא. אז צריך לדעת שהגאולה החלה כבר לפני למעלה ממאתיים שנה, שהיה זה לא מובן, לא מוסבר ולא הגיוני לעלות לארץ ישראל. עצם העלייה לארץ והמאבק עם מי שקיים פה, זה כבר נכנס תחת ההגדרה של אתחלתא דגאולה, וזה החל כבר הרבה לפני הקמת המדינה. המקור לזה הוא הגמרא הזאת במסכת מגילה שאומרת שמלחמה זו אתחלתא דגאולה. בעצם הכוונה בדבריה היא שגאולה זה עד כמה עולם החירות פועל בנו והיא אינה נמדדת לאורך כל הדרך דווקא בתוצאות. נכון שכשעם ישראל יוצא למלחמה הוא לא פותח ספר ואומר יש מצווה כזאת מלחמת מצווה, הוא לא נלחם באופן מוצהר בשם הדת; אבל הוא חי את זה באופן טבעי, ברוח הפנימית המפעמת בקרבו.

3. יום הזיכרון

יום הזיכרון זהו יום של עבודה שנדרשת מאתנו. לא רק עבודת הרגש של הזדהות רגשית עם המשפחות, שאין לזלזל בה כלל וכלל, אלא עבודה עיונית, שכלית, הכרתית, לנסות לחקור ולהבין מה המשמעות של מלחמות שיבת ציון. זו העבודה הגדולה אם רוצים באמת להבין את המניע ואת הדחף לכל המלחמות שבישראל עוד הרבה קודם מדינת ישראל וגם לאחר הקמת מדינת ישראל. הזיכרון חייב להיות עבודה בשכל וברגש של כל אחד ואחד מאתנו. חז"ל קראו לראש השנה בשם 'יום הזיכרון'. זהו אותו זיכרון. גם ביום זה נדרשת עבודה הכרתית, השייכת לעולם של תשובה, כדי שהאדם יכיר ברוח הגדולה שקיימת בו לעומת מעשיו. ביום הזיכרון האדם זוכר את המקור שלו, את שורש נשמתו, וכך הוא נזכר מי הוא ולמה הוא מסוגל, ומתוך כך בא בחשבון על כל מעשיו. ביום הזיכרון לכל חללי האומה בשיבת ציון על כל המערכות שהיו, אנו נזקקים להבין היטב מה פירוש הדבר למסור את הנפש הפרטית למערכות ישראל. להבין שבמערכות אלו מופיעה התעוררות גדולה של רוח שלא משועבדת לכל מה שאנחנו הרבה פעמים היום משועבדים, מסירות נפש שאיננה מוסברת בשום היגיון אנושי, מכיוון שאם זה היה כך לא היינו מסוגלים לחשוב בכלל לעלות לכאן ולהיאבק נגד כל כך הרבה אומות המקיפות אותנו. זה מאבק הנובע מעולם החירות של ישראל, מהקדושה של ישראל, ולא משכל אנושי בלבד. קדושה זה משהו עילאי, משהו מעל כל החשבונות הפרטיים. כשמדברים על נופלים ועל חללים לא מדברים רק על זה שהם נפלו, על החוסר שלהם, אנחנו צריכים לדבר לשם מה הם נפלו. אם חיים רק את הרגש ורק את ההזדהות עם המשפחות אז מדברים כל העת רק על החלל שנוצר, אבל אם מכירים לשם מה הם יצרו את החלל הזה, למה ועל מה הם הלכו ונפלו, מתחברים לגודל, לרוח ומתמלאים בכוחות ולא בשיברון. זה הפסוק שאומר "לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי במ" – חפץ ד' היה בהם, רוח

גדולה פעמה בהם, הם היו משוחררים לגמרי מרצונם הפרטי, חפץ ד' היה בעמידתם בכל המערכות, ולפיכך הם נקראים קדושים.

4. חיים מתוך מבט פנימי

הרבה פעמים אפשר גם לראות שדווקא ההזדהות הרגשית עם אותן משפחות המתמודדות עם אובדן לוקה בחסר. זאת מפני שלעולם היא איננה תהיה שווה. לעולם אותן משפחות יאמרו לעצמן שאף לא אחד מסוגל להבין את מה שהן עוברות. אבל כשמדברים אל לבן ומנסים לרומם גם אותן מהרגש הנוראי, מהפצע המדמם שלהן, ומתעלים להסברים של רוח – שם נוצרת התאחדות, בנקודה זו אפשר לחוש את השותפות. כמובן, חשוב מאוד לעסוק ברגשות, אולם חייבים לעסוק גם מעבר להן. אם נעסוק אך ורק ברגשות נגיע לסחף רגשי שיוציא מאיזון את כל השיח הציבורי. באופן כזה קורה שמתקבלות החלטות חשובות על סמך שיקולים רגשיים הקשורים לרגישות של משפחות השכול, אף על פי שהן לא בהכרח עולות בקנה אחד עם השכל הישר. לכן צריך להיכנס לעומק ולהבין מה זה זיכרון. כשאדם עושה אזכרה להוריו, הוא אינו זוכר אותם רק מבחינה רגשית וחוויתית, בעומק תוכו הוא זוכר את הוריו כמניע החיים שלו, כמבוע חיים המחייב אותו. חשוב להפנים את הנקודה הזו שיום הזיכרון, חרף הנטייה הטבעית שלנו כבני אדם הוא לא בנוי ומיוסד רק על רגש, אלא יש מקום רחב ועמוק יותר שעלינו להתעלות אליו.

לפעמים חושבים שאותה התעלות רוחנית אל הגבורה רומסת את הרגש, ועל כן פעמים רבות מייחסים לה סגנון משיחי או פונדמנטליסטי ומנסים לדחותה מכול וכול. אולם צה"ל, בניגוד לצבאות העולם, תמיד נלחם עם רגש וחמלה ואינו נסחף למידת אכזריות קיצונית. מכיוון שהיום התמונה החיצונית שמתועדת על ידי התקשורת היא המבט של רוב העולם על המציאות, היא יוצרת מבט מעוות לחלוטין, משום שהיא מקרינה רק את הצד הרגשי המעורר חמלה, ולא מחשבת חשבונות מעבר לכך. כך האמונה בצדקת הדרך מתערערת ובזמן מלחמה מתחילים לעסוק בשאלות על הריגת חפים מפשע, בזמן שלא חושבים בכלל עד כמה זה עלול לפגוע בחיילינו שלנו. בעולם אמתי מבינים שיש דברים שלא מצלמים ויש דברים שלעיתונות אסור להיכנס. לא בגלל הרצון להסתיר משהו, אלא בגלל הסיבה שהמציאות תתנהל לפי המצלמה ולא לפי האמת הפנימית. כשנותנים כל הזמן מקום לשקיפות, העולם החיצוני הופך למנהל ובעל בית, ואז אין מקום להתעלות הפנימית. כיום הבעיה הזו קיימת בכל שעה ובכל מקום. כבר כמעט לא נותנים לילדים לחיות את הטבעיות. אפשר להמחיש את הפער שההתנהלות החיצונית יוצרת ברגעים מיוחדים שבהם החתן חותם על הכתובה ומקדש את אשתו. זהו רגע מרגש ומרומם כל כך, רגע מיוחד במינו, והנה במה הם עסוקים? – בשאלה כיצד הם נתפסים בעין העדשה, ברצון לתפוס במצלמה את נתינת הטבעת בדיוק כשהיא מתרחשת וכיוצא באלו. שוכחים את המהות, את העיקר, את התוך. זה דוגמה שמשקפת איך שקיפות יוצרת חיצונית, שטחיות, רדידות, חוסר עולם פנימי, ועלינו להשתדל להימנע מכך עד כמה שיכולתנו מגעת.

5. כך היא גאולתן של ישראל

אפשר לראות כמקור למושג 'אתחלתא דגאולה' שהזכרנו בראשית דברנו את דברי הירושלמי הידועים (ברכות פ"א,ה"א, ויומא פ"ג,ה"ב) על "רבי חייא ורבי שמעון בר חלפתא שהיו מהלכים

בבקעת ארבל והיו רואים איילת השחר שבוקעת ועולה, אמר רבי חייא רבה לרבי שמעון בן חלפתא: כך היא גאולתן של ישראל קמעא קמעא". ויש לדייק בדברי הירושלמי – כך היא גאולתן של ישראל, כך ולא אחרת! ועלינו להסביר מדוע בהכרח גאולת ישראל צריכה להיות בשלבים איטיים.

רבי חייא ממשיך שם ומביא כראיה לדבריו את הפסוק מספר מיכה (ז, ח) "כי אשב בחושך ד' אור לי". איך הפסוק הזה קשור לנידון? נסביר: הגאולה השלמה, זאת שלאחריה אין עוד גלות, היא תהליך התפתחותי שקורה בתוכנו ולא בא עלינו מבחוץ. למה? משום שכדי שהגאולה תהיה חלק מאתנו, כולנו צריכים להופיע דרכנו את הרוח הגדולה שהיא מביאה עמה, ולא שהיא תבוא עלינו מלמעלה למטה. גאולת מצרים הייתה בחיפזון, היא הייתה תהליך מהיר שעבר על העם והטביע בו את הפוטנציאל של החירות. אבל זה היה מלמעלה למטה, בלי עבודה שלנו. בשלב הסופי של הגאולה, היא צריכה לצאת אל הפועל בצורה הטבעית אצלנו, לא בהנחתה מלמעלה. ומכיוון שזהו תהליך התפתחותי טבעי הוא מוכרח להיות תהליך איטי, כמו כל תהליך שמתרחש אצל בני אנוש. אצל הקב"ה לעומת זאת אין תהליכים – "הוא אמר ויהי הוא ציווה ויעמוד", אבל 'גאולתן של ישראל' היא באה בצורה טבעית, כתהליך התפתחותי. אומר רבי חייא: "כי אשב בחושך ד' אור לי" – כשאדם נמצא בחשכה מתעוררת בו הכמיהה לאור, ואז הוא מוצא את אור ד' בתוכו; לא נאמר 'ד' מאיר לי' אלא 'ד' אור לי", רוצה לומר לא כמשהו חיצוני אלא כאור פנימי המאיר בקרבו בגלל הישיבה שלו בתוך החושך.

6. יום העצמאות

הכרזת עצמאותנו בה' באייר תש"ח היא אותו המשך של הגבורה הגדולה של ההתעלות משעבוד לכל הדברים הזרים. איך שלא נהפוך את זה, ברור שיד ד' הובילה את האירועים שהביאו אותנו לעצמאות. החל מהצהרת בלפור, דרך המנדט הבריטי בארץ ישראל ועד השמטת השלטון מידיהם. וכך, בפתע פתאום אנו מכריזים על עצמאותנו; בלי לשאול שאלות, בלי 'מה יגידו' ובלי לחשוב על המלחמה שתפתח כתוצאה מההכרזה הזאת. הרי כולם ידעו שהכרזת העצמאות טומנת בתוכה הכרזת מלחמה, זה היה ברור כשמש. אז להיכן נעלם הצד הרציונלי והמחושב שנוגס בנו כל הזמן ומונע מאתנו לנקוט צעדים מעשיים? רק בזכות החירות הא-לוקית, בזכות זה שהצלחנו להתעלות מעל השעבוד, מעל החומרנות האנושית, היה לנו את המסוגלות לקום ולהכריז בגאון על מדינתנו. התעוזה הזו שייכת היא לקדושה, לא פחות. כולם שואלים איך יכולה להיות קדושה ליום הזה? מי הסמכות שקידשה את היום הזה? איזה סממן דתי יש בו? אבל באמת ביום זה אין סממן מעשי דתי המבטא קדושה, משום שהיום הזה בעצמו הוא הקדושה, הוא שייך לגבורת הרוח הפנימית והעמוקה שהתגלתה בציבור כולו דרך נציגיו. הרוח הזו היא עצמה עניינו של היום, והיא זו שעליה להתבטא ביום כולו ולא בצמצום, דרך מעשה מצווה כזה או אחר. ככל שנתחבר לרוח הזאת יותר ויותר כך נזכה שיתקיים בנו יותר ויותר 'אחישנה', ונזכה לראות במבט רחב ומעמיק יותר כיצד הגאולה פועלת ומופיעה בתוכנו.

7. תקומת עם ישראל בימינו

כעת נעבור לימינו שלנו. אחרי עשרות שנות גלות של תלות וחוסר עצמאות, אנחנו מנהלים חיים עצמיים כלכליים ומביאים את מדינתנו להיות אחת מן המדינות המפותחות בעולם. במצב זה ברור שתשומת הלב הלאומית תיטה יותר אל החומר מאל הרוח. ההסבר הפשוט לכך הוא שככל שחסרנו את הרווחה הכלכלית חיינו את הרוח, את החזון, את האידאלים; אבל ככל שיש יותר גשוג והאדם מגיע להישגים יוצאי דופן ומרחיקי לכת במדע ובמחקר, כך המוח שלנו הופך לרציונאלי יותר ויותר, והכול עובר להיות מוסבר בסטטיסטיקות, בנתונים ועוד כהנה וכהנה הסברים מעשיים. מצב כזה מוליד בהכרח מרידה ברוח, אבל כמו שניתחנו זוהי מרידה שהיא חלק מהתהליך.

את הניתוח זה לא המצאנו; הרב קוק כבר כתב את זה במפורש לפני מאה שנה! בספר אורות, בחלק אורות התחיה, פסקה מד, הוא כותב כך: **"מקובלים אנו שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל"**. מתי היא תהיה? – **"בפרק שהתחלת תחיית האומה תתעורר לבוא, השלווה הגשמית שתבוא לחלק מהאומה אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה"**, כאשר עם ישראל ידמה לעצמו שהוא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה הארציים, אזי השלווה הזו **"תקטין את הנשמה"**, את הרוח, **"ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ"** – רצון, כמיהה. **"השאיפה לאידיאלים נישאים וקדושים תחדל וממילא ירד הרוח וישקע עד אשר יבוא סער ויהפך מהפכה"**. על פי הרב קוק, הניתוח של המצב שיהיה בארץ ישראל הוא כפי שהסברנו: כשמצב האומה היה קשה והוא לא היה מוסבר בצורה האנושית הרציונאלית, אז הגבורה הרוחנית פעלה את פעולתה. אך כאשר המציאות תשגשג מבחינה חומרית הרוח תלך ותרד. אלא מה? – אצל העם היהודי אין דבר כזה שהרוח תרד עד לרמה שהיא תתפוגג ותעלם. לפיכך, המרידה בכל עולם הרוח היא בעצמה תביא את המהפך שיעורר את הרצון פתאום לרוח בגלל היובש הגדול שיווצר. זה ניתוח פשוט אך מעמיק ראוי מאוד והוא קשור לתהליך ה'קמעא קמעא' של עמנו. לא לחינם קראו לו תלמידיו של הרב קוק בשם 'הראי"ה', קרי 'הרואה הגדול'. הייתה לו ראייה עמוקה מאוד מאוד שניתחה תהליכים רוחניים בטרם הם קורים, תוך כדי שהם קורים ולאחר שהם קורים, והוא הבהיר אותה במשנה סדורה מאוד. בעבור לא מעטים דברי הרב קוק נראים כמעין פילוסופיות רוחניות התלושות מהמציאות, לא ריאליות והזויות. ואכן משנת הרב קוק דורשת מאתנו לצאת מהחשבונות הריאליים שלנו אל החירות שאינה משועבדת לשום חשיבה שכלתנית אנושית. מדוע פעמים רבות אנחנו מזדהים עם ניתוחים שונים המנתחים את המצב באופן מדויק ומסודר? משום שאנחנו רוצים להרגיע את עצמו שהכול בסדר, שהכול בשליטה, ואילו דברי הרב קוק יכולים להידמות לנו כתיאוריות מנותקות שאי אפשר להבינם בשכל אנושי. אבל באמת, בעולם האמונה, התהליכים הם על אנושיים, ואי אפשר להבינם לאשורם אלא בניתוח הנובע ממבט של קודש. רק בעין של קודש המעמיקה וצופה למרחוק אפשר להבחין כיצד כל התהליכים החברתיים, הביטחוניים, הכלכליים והתרבותיים מובילים ומקדמים את עם ישראל לייעודו ולמימוש תפקידו בעולם.

.8

ממשיך הרב קוק: **"וממילא ירד הרוח וישקע עד יבוא סער ויהפך מהפכה ויראה אז בעליל כי חוסן ישראל הוא בקדוש עולמים"**. בכל יום עצמאות אפשר לקרוא על צמיחת האוכלוסייה בארץ, בניגוד למדינות אירופה. גם במישור הכלכלי, בניגוד לאותן מדינות ישנה בישראל צמיחה כלכלית

ממוצעת, גם אם לא גבוהה למדי. כך גם בעניין הזהות הלאומית. אמנם יש אין ספור ויכוחים ודיונים על הזהות הלאומית שלנו, אבל בסופו של דבר הצביון היהודי נשמר בצורה כזו או אחרת כצביון המרכזי והדומיננטי במדינה. בארצות רבות כבר אין זהות לאומית. יש ערב רב גדול במדינות רבות. ישנה רב תרבותיות המטשטשת ומקעקעת את האופי הלאומי שלהן. בישראל העצמאות הישראלית תמיד נשארת. בעומק הדברים, מי שמבין מהי מדינה יהודית באמת, מבין זאת חרף העליות והמורדות שמתחוללות כל העת בתוככי החברה. העצמאות הנצחית הזו היא החוסן. החוסן האמתי שלנו זו הקדושה של קדוש עולמים, שהופיעה והתגלתה ברוח הגדולה של יום העצמאות.

ממשיך הרב קוק וכותב: **"הצורך למרידה זאת היא הנטייה לצד החומריות"**. כפי שבארנו, הנטייה לחומריות שנולדה בעקבות השגשוג הכלכלי היא יסוד המרידה ברוחניות, אולם הרב קוק מדגיש ואומר שהנטייה הזו היא טבעית והיא צריכה להיעשות משום שהיא מרכיבה חלק מן התהליך הטבעי של 'קמעא קמעא' העובר על עם ישראל – **"שמוכרחת להיוולד בכללות האומה בצורה תקיפה אחר אשר עברו פרקי שנים רבות שנאפסו לגמרי מכלל האומה"**. אומה שאף פעם לא ניהלה עצמאות כלכלית, אך טבעי הוא שתיטה לעסוק בכך במרץ רב, בתשוקה ובלהט. **"וזאת הנטייה כשתיוולד תדרוך בזעם ותחולל סופות"** כשהנטייה החומרית הזאת תעלה, וכאמור היא צריכה לעלות, היא תדרוך על הדברים הרוחניים, תדרוך בזעם ותחולל סופות; **"והם הם חבלי משיח אשר יבשמו את העולם כולו על ידי מכאוביהם"**.

כשלומדים את עניינם ומהותם של יום הזיכרון ויום העצמאות, יודעים גם מהי עבודת היום של הימים הללו – ללמוד כיצד להכיר ולראות לעומק, בצורה אמיתית וישרה, את התהליכים העוברים על עם ישראל, ולהודות ולהלל על כך לקב"ה מתוך הבנה שהגאולה כל הזמן הולכת וקרבה.